

Redaktionellt U&D 26:2

Under senare år har frågan om de nationella provens roll och betydelse i svensk skola intagit en central plats i den utbildningspolitiska debatten. När regeringens utredning om proven presenterades i april 2016 så blev den hårt kritiserad av de borgerliga oppositionspartierna. Frågan om vilka årskurser som ska genomföra proven har följt som en politisk konfliktlinje mellan regeringen och de borgerliga partierna under lång tid. Sådana frågor, som skulle kunna ses som specifika tjänstemannafrågor gällande statens utvärdering av utbildning, tar idag plats som politiskt brännande frågor på den högsta nivån i den utbildningspolitiska debatten. Att mycket står på spel när det gäller de nationella proven råder det knappas någon tvekan om. Proven framstår idag inte enbart som en prövning för de elever som genomför dem, utan också som en prövning av skolsystemet som helhet.

Att nationella prov blir till en politiskt laddad fråga är givetvis inte ett nytt fenomen, men hur de diskuteras och vilken funktion de tillskrivs av olika politiska aktörer skiljer sig åt över tid. När de nationella proven under senare år blir politiskt laddade så måste det förstås både i relation till de perspektiv som präglar den utbildningspolitiska debatten och i relation till de övergripande problem och utmaningar som utbildningssystemet står inför. En sådan utmaning är spänningen mellan likvärdighet och fri marknad. Det är inom detta spänningsfält som debatten om de nationella proven intar en central plats.

Med en intensifierad spänning mellan likvärdighet och fri marknad är det föga förvånande att blickarna vänds mot de nationella proven som en avgörande funktion i systemet. Strävan mot en likvärdig utbildning inom ett marknadsorienterat system verkar dock ofrånkomligen leda till en starkare standardisering och yttre kontroll av lärarprofessionen, där de nationella proven kan ses som en del av en större re-centraliserande tendens inom utbildningssystemet. Den roll som de nationella proven tillmätts inom utbildningssystemet tycks således ha en direkt inverkan på hur lärarprofessionen och dess autonomi kan ta form. Att exempelvis svara på frågan huruvida de nationella proven ska rättas externt eller inte, och i vilken grad de ska knytas till elevernas slutbetyg, handlar således inte enbart om de nationella provens roll, utan utgör också svar på frågan om lärarprofessionens utrymme och gränser.

I detta temanummer analyseras och granskas de nationella provens betydelse och konsekvenser från ett flertal infallsvinklar. Vad som framstår som klart är att proven ställer utbildningssystemet inför frågor som kräver allt annat än enkla svar.

Redaktionen